

Asia: Tekijänoikeudellisesti suojatun materiaalin tieteellinen siteeraaminen Internet-tietoverkossa tapahtuvassa julkaisutoiminnassa

Annettu: 10.10.1996

Tekijänoikeusneuvoston lausunto tekijänoikeudellisesti suojatun materiaalin tieteellisestä siteeraamisesta Internet-tietoverkossa tapahtuvassa julkaisutoiminnassa. Lausunnon mukaan tekijänoikeuslain voimassa olevat säännökset sitaattioikeudesta koskevat myös verkkojulkaisutoimintaa.

Selostus asiasta

X on 27.5.1996 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeudellisesti suojatun materiaalin tieteellisestä siteeraamisesta Internet-tietoverkossa tapahtuvassa julkaisutoiminnassa.

Hakija kertoo parhaillaan selvittävänsä mahdollisuuksia siirtää julkaisutoimintaansa soveltuvin osin Internet-tietoverkkoon. Yhteydenotoissa tekijänoikeuksia valvoviin tahoihin on käynyt ilmeiseksi, ettei vielä ole muodostunut vakiintuneita käytäntöjä, jotka koskisivat tekijänoikeudellisesti suojatun materiaalin tieteellistä siteeraamista tietoverkossa tapahtuvassa julkaisutoiminnassa.

Saadakseen selville, miltä osin perinteisessä tieteellisessä julkaisutoiminnassa vakiintuneiden käytäntöjen voidaan katsoa soveltuvan myös tietoverkossa tapahtuvaan julkaisutoimintaan, hakija esittää ennen mahdollisen verkkojulkaisutoiminnan käynnistymistä seuraavat kysymykset:

1. Onko äänitallennetta lupa siteerata samalla tavoin kuin nuottimateriaalia? Tyypillisenä tapauksena on ajateltavissa esimerkiksi verkossa julkaistava teosanalyysi, jossa nuottiesimerkkien yhteyteen sijoitetaan vastaavan musiikillisen materiaalin sisältävät fragmentit äänitallenteesta.
2. Päteekö myös verkkojulkaisutoiminnassa periaate, että suojatusta aineistosta saa hyvän tavan mukaisesti mutta vain tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa ottaa lainauksia ilman oikeudenhaltijan lupaa? Toisin sanoen, onko olemassa näkökohtia, jotka puoltaisivat sitä, että nimenomaan verkossa tapahtuvaan siteeraamiseen tulisi pyytää nuottimateriaalin tai äänitallenteen oikeuksienhaltijan suostumus? Voiko tutkija tulkinnanvaraisessa tai kiistanalaisessa tapauksessa vaatia, että hänellä on siteeraus oikeus?
3. Lainauksien ottaminen suojatusta aineistosta on tutkimuksen tekijälle perinteisesti maksutonta. Mikä on tekijänoikeusneuvoston kanta siihen mahdollisuuteen, että oikeuksien haltijat pyrkisivät vakiinnuttamaan tietoverkon piirissä tapahtuvan siteeraamisen maksulliseksi?

Hakijan näkemyksen mukaan tieteelliseen verkkojulkaisutoimintaan ei sisälly uudentyypisiä uhkia oikeudenhaltijoiden taloudellisille eduille. Hyvän siteeraustavan mukaan toimittaessa ei tarkasteltavaa teosta siteerata kokonaisuudessaan, eikä lainauksista siten ole mahdollista koostaa teosta alkuperäisessä muodossaan laittomien kopioiden valmistamiseksi. Hakijan mukaan on lisäksi merkillepantavaa, että nuotti- ja äänitallenteita välitetään verkossa käyttäen tallennusformaatteja, joiden tekninen taso on vaatimaton kaupallisiin tuotteisiin verrattuna.

Hakijan mielestä tutkijoiden ja tekijänoikeuksien haltijoiden intressit ovat verkkojulkaisutoiminnassa yhteiset. Korkeatasoinen tutkimus edesauttaa teosten tulemistä tunnetuksi taiteenalan ammattiyhteisön ja sitä tietä edelleen suuren yleisön keskuudessa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa sävellysteos.

Sävellysteos voi ilmetä erilaisissa muodoissa: kuultavina ääninä sekä paperille tai muulle alustalle painettuna nuottikirjoituksena. Tekijänoikeuslain valmistelutöissä (komiteanmietintö 1953:5, s. 45) on sävellysteoksista lisäksi todettu, että sävellysteoksilla tarkoitetaan sävellyksiä sanojen kanssa tai ilman niitä. Nuottikirjoitusta, sisältyypä siihen sanat tai ei, ei pidetä kirjallisena teoksena.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että teos yltää niin sanottuun teostasoon. Tällä tarkoitetaan sitä, että teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Teostasovaatimuksen katsotaan täyttyvän, kun teos on niin itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei yleensä voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään. Tekijänoikeussuojan kannalta teoksen taiteellisella tasolla ei ole merkitystä. Teostason arvioimiseksi ei laissa ole annettu säännöksiä, vaan arviointi tehdään yksittäistapauksissa harkinnan perusteella. Lopputuloksen vaatimalla työmäärällä tai sen edellyttämällä tiedoilla ei ole vaikutusta tekijänoikeussuojan syntymiseen.

Teostasovaatimus vaihtelee teostyypeittäin. Esimerkiksi käyttötaiteen tuotteiden teostasovaatimus on yleensä varsin korkea, kun taas kirjallisten teosten tai sävellysteosten teostasovaatimus on alhaisempi. Sen selvittämiseksi, saako jokin tuote tekijänoikeussuojaa, kyseistä tuotetta on tarkasteltava kokonaisuutena. Myös teoksen osan on itsenäistä suojaa saadakseen yllettävä teostasoon. Sen sijaan sellaisia teoksen osia, jotka eivät yllä teostasoon, saa tekijänoikeuden estämättä käyttää teosyhteydestään irrotettuna.

Tekijänoikeudella suojataan teoksen ilmaisumuotoa. Sen sijaan teoksen aihetta, aiheen käsittelyä ohjaavaa metodologiaa, teemaa, ideaa, periaatetta tai teokseen sisältyviä yksittäisiä tietoja ei suojata sellaisenaan, vaan uudenlaisessa ilmaisumuodossa ne ovat vapaasti käytettävissä. Tekijänoikeus suojaa esimerkiksi sellaista sävellysteoksen ilmaisumuotoa, jossa tekijän persoonallinen luomistyö ilmenee, muttei pelkästään sävelteoksen aiheita tai motiiveja. Esimerkiksi sävelteoksen aiheita ja motiiveja saa uudenlaisessa ilmaisumuodossa käyttää vapaasti hyväksi.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27—29 §:ssä. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Lähioikeussuoja

Tekijänoikeuslain 5 luvussa säädetään eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista eli niin sanotuista lähioikeuksista. Lähioikeuksiin kuuluvat esittäjän taiteilijan (45 §), äänitetuottajan (46 §), elokuvatuottajan (46 a §), radio- ja televisioyhtiön (48 §), luettelon valmistajan (49 §) sekä teostasoon yltämättömän valokuvan valokuvaajan (49 a §) oikeudet. Lähioikeuksien suoja ei ole kuitenkaan yhtä kattava kuin varsinainen tekijänoikeussuoja, ja lähioikeuksien suoja-ajat ovat tekijänoikeuden suoja-aikaa lyhyemmät. Lähioikeussäännöksiin sisällytettyjen viittausten mukaan lähioikeuksiin sovelletaan kuitenkin monia tekijänoikeutta koskevia pykäläiä.

Lähioikeuksien suojissa on myös keskinäisiä eroja, joista lausuntopyyntöä käsiteltävän sitaattioikeuden kannalta merkittävin lienee se, että esittäjän taiteilijan esityksistä ainoastaan teostasoon yltävien teosten esitykset ovat suojattuja. Sen sijaan äänite- ja elokuvatuottajien suojan edellytyksenä ei ole, että ääni- tai kuvataallenteelle olisi tallennettu teostasoon yltävä teos.

Kirjallisen tai taiteellisen teoksen esitystä ei 45 §:n 1 momentin mukaan saa esittäjän taiteilijan suostumuksetta tallentaa laitteelle, jonka avulla esitys voidaan toisintaa, eikä saattaa yleisön saataviin radion tai television välityksellä taikka suoraan siirtämällä. Tallennettua esitystä ei 2

momentin mukaan saa taiteilijan suostumuksetta kopioida eikä levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut esitysvuodesta tai vaihtoehtoisesti ensimmäisestä julkaisemisesta tai julkistamisesta.

Äänilevyä tai muuta laitetta, jolle on tallennettu ääntä, ei 46 §:n 1 momentin mukaan saa tuottajan suostumuksetta kopioida tai levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut tallentamisvuodesta tai vaihtoehtoisesti ensimmäisestä julkaisemisesta tai julkistamisesta.

Filmiä tai muuta laitetta, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa, ei 46 a §:n 1 momentin mukaan saa tuottajan suostumuksetta kopioida tai levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut tallentamisvuodesta tai vaihtoehtoisesti ensimmäisestä julkaisemisesta tai julkistamisesta.

Radio- tai televisiolähetystä ei 48 §:n 1 momentin mukaan saa lähettäjäyrityksen suostumuksetta lähettää edelleen tai tallentaa laitteelle, jonka avulla se voidaan toisintaa, eikä televisiolähetystä myöskään toisintaa tiloissa, joihin yleisöllä on pääsy maksua vastaan. Tallennettua lähetystä ei 2 momentin mukaan saa lähettäjäyrityksen suostumuksetta kopioida, lähettää uudelleen eikä levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona ensimmäinen lähettäminen tapahtui.

Luettelo, taulukkoa, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ei 49 §:n 1 momentin mukaan saa valmistajan suostumuksetta jäljentää, ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ julkaistiin. Suoja-aika päättyy kuitenkin viimeistään silloin, kun 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui.

Teostasoon yltämättömän valokuvan valokuvaajalla on 49 a §:n 1 momentin mukaan yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita sekä näyttämällä sitä julkisesti. Säännöksen 2 momentin mukaan oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

Sitaatiooikeus

Tekijän yksinoikeuteen on tekijänoikeuslaissa säädetty rajoituksia esimerkiksi sitaatti- eli lainausoikeuden muodossa. Yleinen sitaatiooikeutta koskeva säännös on tekijänoikeuslain 22 §:ssä, jonka mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Teoksen tulee siis olla 8 §:n mukaisesti julkistettu eli luvallisesti saatettu yleisön saataviin.

Lainaukselle ei ole laissa asetettu tarkkoja rajoja, vaan 22 §:n mukaan tapahtuvan siteeraamisen laajuutta ja sallittavuutta on tarkasteltava tapauskohtaisesti. Sitaattisäännöksessä ei sen sanamuodon mukaisesti ole rajoitettu sitaatiooikeuden käyttämistä tiettyyn teoslajiin tai tiettyyn tekniikkaan, vaan periaatteessa kaikkia teoslajeja voidaan siteerata siteeraukseen soveltuvilla tekniikoilla. Sitaatiooikeuden soveltuvuutta digitaaliseen verkkoympäristöön ei ole toistaiseksi juurikaan käsitelty oikeuskirjallisuudessa eikä oikeuskäytännössä.

Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyn Bernin yleissopimuksen (Bernin konventio, SopS 79/86) 10 artiklan 1 kappaleen mukaan "lainaukset yleisön saataviin laillisesti saatetusta teoksesta, mukaan lukien lehdistökatsausten muodossa olevat lainaukset sanoma- ja aikakauslehtikirjoituksista, ovat sallittuja edellyttäen, että lainaaminen on hyvän tavan mukaista ja että se tehdään vain lainauksen tarkoituksen oikeuttamassa laajuudessa". Edellä mainitun mukaisesti teosta käytettäessä on saman artiklan 3 kappaleen mukaan mainittava sekä lähde että tekijän nimi, jos se ilmenee lähteestä.

Bernin konvention selitysteoksessa (Guide to the Berne Convention, 1978, s. 58—59) todetaan, että sopimuksessa tarkoitettulla tavalla laillisesti yleisön saataviin saatetusta teoksesta otettua lainausta voidaan käyttää jonkin asian havainnollistamisessa tai puolustamisessa taikka siteerattavan teoksen kuvailussa tai arvostelemisessa. Laillisenä yleisön saataviin saattamisena pidetään paitsi tekijän suostumuksella myös esimerkiksi pakkolisenssin nojalla tapahtuvaa yleisön saataviin saattamista. Selitysteoksessa todetaan lisäksi, että hyvän tavan mukaisuuden arviointi on viime kädessä tuomioistuimen asia, jonka on arvioitava muun muassa sitaatin laajuutta suhteessa toisaalta lainattavaan teokseen ja toisaalta lainaajan teokseen. Hyvän tavan mukaisuudesta esitetään esimerkkinä historia- tai kirjallisuusaiheinen teos, jossa asioita havainnollistetaan muutamilla lainauksilla. Hyvän tavan vastaista sen sijaan on sellainen käyttö, jossa lainauksia käytetään väärässä asiayhteydessä.

Sitaatiooikeuden käyttäminen edellyttää tekijän moraalisten oikeuksien huomioon ottamista eli yleensä tekijän nimen ja lähdeteoksen mainitsemista. Tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentin mukaan lain 2 luvun rajoitussäännöksen nojalla teosta julkisesti toisinnettaessa lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Tekijän nimen ja lähdeteoksen mainitseminen riippuu paitsi alalla noudatettavasta hyvästä tavasta myös lainauksen kohteena olevasta teoslajista.

Arvioitaessa sitaatiooikeuden sallittavuutta ja rajoja on luonnollisesti ensiksi tarkasteltava sitä, onko siteerauksen kohde suojattu teos. Jos kohde ei ylitä teostasoa, sen käyttämisellä ei ole tekijänoikeudellisia rajoituksia. Jos kysymyksessä on teos, kysymys siteeraamisoikeudesta tulee harkittavaksi edellä selostettujen tekijänoikeuslain säännösten mukaan.

Yleisesti voidaan todeta, että teosta sallitulla tavalla siteerattaessa "hyvän tavan mukaisuutta" ja "tarkoituksen edellyttämää laajuutta" on yleisten tekijänoikeuden rajoitussäännöksiä koskevien periaatteiden mukaisesti tulkittava ahtaasti. "Hyvän tavan mukaisuuden" on selitetty tarkoittavan sitä, että lainaamisen tulee toteuttaa niin sanottu vetoamisfunktio. Oikeuskirjallisuudessa Kivimäki (Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, 1966, s. 84) on todennut seuraavaa: "Tämä funktio sisältää oikeuden toisen henkilön teoksen toisintamiseen, arvostelemiseen tai edelleen kehittämiseen tarkoituksessa, joka on omiansa helpottamaan uuden teoksen valmistamista. Toisin sanoen siteerauksen tulee, ollakseen oikeutettu, olla apuna henkisessä luomistyössä."

Sitaattien sallittu laajuus ja käyttötapa vaihtelevat suuresti eri teoslajeissa ja riippuen sitaattien käyttöyhteydestä. Teoksista otettuja lainauksia voidaan käyttää periaatteessa kaikissa teoslajeissa.

Yleisimmin sitaatteja käytetään kirjallisissa teoksissa, mutta myös sävellysteoksissa niitä käytetään runsaasti. Tieteellisessä kirjallisuudessa sitaattien avulla esimerkiksi vedotaan aikaisempiin kirjoituksiin, arvostellaan toisen kirjoittajan näkemyksiä tai puolustetaan omaa näkemystä. Lainauksella tulee siten olla asiallinen yhteys siihen teokseen, johon sitaatti otetaan. Myös tekstin esteettinen koristelu kirjallisuuslainauksin voi olla hyvän tavan mukaista käyttöä.

Vuoden 1953 komiteamietinnössä (s. 56) esitettiin, että sallitun lainauksen laajuutta määriteltäessä olisi otettava huomioon paitsi lainauksen tarkoitus myös lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde. Sallitun sitaatin laajuus on nykyisessä sitaattisäännöksessä määritelty siten, että sitaatteja saa ottaa "hyvän tavan mukaisesti" ja "tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa". Lainauksen pituudelle ei ole asetettu muita rajoja. Haarmann on kirjassaan Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan (1992, s. 135) katsonut, että tieteellisessä kirjallisuudessa voidaan sallia pitkiäkin sitaatteja. Vaikka sitaatin pituus on lyhyttä huomattavasti yleisempi ongelma, sitaatti voi periaatteessa olla myös liian lyhyt, jos lainattavasta teoksesta voi sitaatin välityksellä saada väärän käsityksen.

Pelkistä sitaateista koostuva työ ei täytä laillisen siteerauksen edellytyksenä olevaa vetoamisfunktiota, eikä myöskään sitaattien käyttöä mainoksissa ole yleensä pidetty hyväksyttävänä. Hyväksyttävänä lainauksena on sen sijaan pidetty esimerkiksi teosarvostelusta otettua sitaattia kyseisen kirjan myynti-ilmoituksessa. On myös katsottu, ettei lainausoikeuden turvin ole luvallista ottaa jostain teoksesta lainauksia yksipuolisesti, jotta oma esitys tulisi esimerkiksi mielenkiintoisemmaksi tai huvittavammaksi. Sitaatiooikeuden käyttöä koskevasta oikeuskäytännöstä voidaan mainita Helsingin hovioikeuden ratkaisu 4.9.1959/1145, jonka mukaan luvallinen lainaus ei saa johtaa siihen, että lainauksen kohde joutuisi huonoon valoon sitaattien muodostaman kokonaisuuden perusteella.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1986:1 katsottiin, että koska lainauksen luvallisuutta on viime kädessä arvioitava lainauksen tarkoituksen mukaan ja koska kysymyksessä olleessa tapauksessa tarkoitus oli runon avulla esitellä suomen kieltä ja sen soveltumista ja käyttämistä runossa, koko runon lainaaminen kyseisessä tarkoituksessa ylitti sallitun lainausoikeuden rajat ja edellytti sen vuoksi tekijän tai hänen oikeudenhaltijoidensa suostumusta.

Elokuvateoksessa käytetystä hyväksyttävästä sitaatista mainittiin tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1989:15 historiallista tapahtumaa selostavaan elokuvaan sisällytetyt otokset itse tapahtumaa kuvaavasta dokumenttielokuvasta. Lisäksi lausunnossa korostettiin, että sallituiksi elokuvasitaateiksi on yleensä katsottu lyhyet, muutaman sekunnin mittaiset välähdykset toisesta elokuvasta ja että hyvä tapa edellyttää lähdeteoksen ja tekijän tai tekijöiden nimen mainitsemista sitaatin yhteydessä.

Sitaatiooikeutta koskevaa 22 §:n säännöstä sovelletaan paitsi teosten siteeraamiseen myös lähioikeuksia koskevissa säännöksissä olevien viittausten perusteella lähioikeuksilla suojattaviin suojan kohteisiin. Sitaatiooikeus koskee siten esittävän taiteilijan esityksen (45 §:n 4 momentti), äänitteen (46 §:n 2 momentti), elokuvan (46 a §:n 2 momentti), radio- ja televisiolähetysten (48 §:n

3 momentti), luettelon (49 §:n 2 momentti) sekä teostasoon yltämättömän valokuvan (49 a §:n 3 momentti) siteeraamista.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt teosten siteeraamiseen liittyviä kysymyksiä muun muassa lausunnoissa 1986:1, 1987:8, 1987:14, 1987:17, 1988:1, 1988:9, 1989:15, 1990:11, 1992:5, 1992:16 ja 1995:14.

Sävelteoksen siteeraaminen

Sävelteoksen siteeraamisesta puhuttaessa on erotettava toisaalta sävelteoksen osan lainaaminen toisen sävelteoksen osaksi ja toisaalta lainaaminen jonkin asian havainnollistamiseksi kirjalliseen teokseen, esimerkiksi arvostelevaan tai tieteelliseen kirjoitukseen. Jos äänitteelle tallennettua sävelteosta siteerataan, siteerataan samalla kertaa myös äänitettä, johon kohdistuu esittävän taiteilijan oikeus sekä äänitetuottajan oikeus.

Sävelteoksen lainaamisesta toisen sävelteoksen osaksi on vuoden 1953 komiteanmietinnössä todettu, että ilman tekijän suostumusta ei ole sallittua julkaista yksinomaan sävellysteosten katkelmista muodostettuja kokoelmia, potpureita. Vastaavasti pelkästään kirjallisten teosten sitaateista koostuvia kokoelmia ei ole lupa julkaista. Muilta osin sävelteosten lainaamista toisen sävellyksen osaksi pitää arvioida yleisten lainaamista koskevien periaatteiden mukaan. Sävelteosten nuottitekstin lainaamista kirjalliseen esitykseen esimerkiksi säveltäjän tuotannon tai teosanalyysin havainnollistamiseksi tulee arvioida vastaavasti.

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa 2.4.1969 oli kyse "Rovaniemen markkinoilla" -nimisen sävelteoksen siteeraamisesta. Ratkaisussa katsottiin, että uudessa sävelteoksessa neljä kertaa toistunut toisesta sävelteoksesta otettu neljän tahdin mittainen lainaus ei ollut siteeraus-oikeuden sallittua käyttämistä. Kyseisen ratkaisun perusteella on sittemmin päätelty, että sävelteoksen sallitun lainauksen raja olisi juuri neljä tahtia. Hovioikeus on ratkaisussaan kuitenkin vain todennut, että loukkaavaan sävelteokseen sisältyi kyseisen mittaisia lainauksia.

Siteerattavan sävelteoksen ja sen tekijän ilmoittamisessa noudatettava hyvä tapa vaihtelee suuresti sitaatin käyttöyhteydestä riippuen. Kirjalliseen teokseen siteerattaessa sävelteos ja sen tekijä ilmoitetaan samalla tavalla kuin muissakin kirjallisissa teoksissa. Sen sijaan sävelteokseen siteerattaessa lähdeosta tai sen tekijää ei yleensä mainita. Myöskään sävelteoksesta tehtyä äänitettä toiseen äänitteeseen siteerattaessa ei sävelteosta tai sen tekijää ja esittäjää yleensä mainita. Sen sijaan äänitettä esimerkiksi radio-ohjelmaan lainattaessa tulisi edellä mainitut tiedot hyvän tavan mukaisesti ilmoittaa.

Tekniikan kehittyminen on mahdollistanut helposti käytettävät digitaaliset sitaatit sekä sen, että eri teoslajeja voidaan yhdistää toisiinsa digitaalisessa muodossa esimerkiksi multimediasa. Siteeraaminen on digitaalitekniikan avulla helpottunut mutta samanaikaisesti myös lisääntynyt. Samalla digitaalisessa muodossa olevan aineiston taloudellinen merkitys on korostunut. Digitaalitekniikka on mahdollistanut erityisesti uusien sävelteosten kokoamisen pelkistä sitaateista, jopa yksittäisistä äänistä, sampleista. Kokonaisten teosten muodostaminen sitaateista on tosin ollut

kiellettyä jo aiemminkin. Digitaalitekniikka mahdollistaa sekä sävelteoksen että sen tekijän ja esittäjän mainitsemisen sitaatin yhteydessä. Sävelteosten digitaalisessa siteeraamisessa noudatettava "hyvä tapa" edellyttäneee entistä useammin lähde teoksen sekä tekijän ja esittäjän mainitsemista.

Sitaatio oikeuden soveltuminen Internet-tietoverkossa levitettävään materiaaliin

Sitaatio oikeus merkitsee sitä, että siteeraajan teoksen osaksi liitetty toisen teoksen osa saadaan esimerkiksi laillisesti levittää siteeraajan teoksen osana ilman oikeudenhaltijan lupaa. Sitaatio oikeutta ei ole lähtökohtaisesti rajoitettu tiettyihin teoslajeihin tai tekniikoihin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei digitaaliseen siteeraukseen nykyisin kohdistu muita rajoituksia kuin teoksiin yleensä. Tekijänoikeusneuvosto toteaa lisäksi, että tekijänoikeuden rajoitusten soveltuminen digitaaliseen verkkoympäristöön ja teoksen käyttäminen digitaalisessa verkkoympäristössä ovat parhaillaan maailmanlaajuisen pohdinnan kohteena. Nykytilanteessa kuitenkin joudutaan kysymykset sitaatio oikeudesta ratkaisemaan voimassa olevien säännösten mukaan, jolloin esimerkiksi Internet-sitaateissa saatetaan joutua noudattamaan useita, eri teoslajien siteeraamista koskevia hyviä tapoja.

Vastaukset hakijan esittämiin kysymyksiin

Kysymykset toistetaan selvyyden vuoksi.

1. Onko äänitallennetta lupa siteerata samalla tavoin kuin nuottimateriaalia?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että äänitallenteen siteeraamista ei aseteta tekijänoikeuslaissa muusta lainaamisesta poikkeavaan asemaan. Lainauksen on kuitenkin tapahduttava laissa edellytetyllä tavalla hyvän tavan mukaisesti ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Lisäksi on muistettava, että äänitallennetta siteerattaessa siteerataan sekä sävelteosta että sen esitystä ja esityksestä tehtyä äänitettä.

Nuotteja ja äänitallennetta siteerattaessa on otettava huomioon se, että erilaisia materiaaleja siteerattaessa tulee noudattaa erilaisia hyviä tapoja. Äänitallenteeseen liittyvistä erilaisista oikeuksista tulee lisäksi muistaa, että esittävän taiteilijan esityksistä vain teoksen esitys on suojattu. Sen sijaan äänitetuottajalla on 46 §:n mukainen oikeutensa kaikenlaisiin äänitallenteisiin. Sallitun siteerauksen edellytyksenä oleva lähteen ja teoksen mainitseminen edellyttää paitsi sävelteosta myös esitystä ja äänitettä koskevien tietojen hyvän tavan mukaista mainitsemista.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että siteerattaessa äänitettä verkossa julkaistavan teosanalyysin yhteydessä tieteellisessä tarkoituksessa siten, että nuottiesimerkkien yhteyteen sijoitetaan vastaavan musiikillisen materiaalin sisältävät fragmentit äänitallenteesta, lainaus tapahtuu lähtökohtaisesti tekijänoikeuslain 22 §:ssä edellytetyllä tavalla tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Lainauksen sallittu laajuus määritellään yksittäistapauksittain.

2. Päteekö myös verkkojulkaisutoiminnassa periaate, että suojatusta aineistosta saa hyvän tavan mukaisesti mutta vain tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa ottaa lainauksia ilman oikeudenhaltijan lupaa?

Tekijänoikeusneuvosto viittaa aluksi kysymykseen 1 annettuun vastaukseen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeuslain voimassa olevat säännökset sitaattioikeudesta koskevat myös verkkojulkaisutoimintaa. Tulkittaessa sitaattioikeussäännöksen sisältöä digitaalisten sitaattien yhteydessä tulee ottaa huomioon, että Bernin konventio asettaa varsin ahtaat rajat sallituille oikeuksien rajoituksille, mikä tulee ottaa huomioon myös lakia sovellettaessa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo lisäksi, että verkkojulkaisutoiminnassa käytettävien sitaattien, erityisesti äänitesitaattien, laajuus ei saa ylittää vastaavalla tavalla perinteisessä painetussa muodossa tapahtuvassa julkaisemisessa käytettävien sitaattien laajuutta.

Onko olemassa näkökohtia, jotka puoltaisivat sitä, että nimenomaan verkossa tapahtuvaan siteeraamiseen tulisi pyytää nuottimateriaalin tai äänitallenteen oikeuksienhaltijan suostumus?

Lausunnossa jo aiemmin esitettyyn viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa, että nykyisin ei ole olemassa nimenomaan verkossa tapahtuvaa siteeraamista koskevia erityissäännöksiä. Se, miten asia vastaisuudessa tulisi järjestää, on oikeuspoliittinen kysymys, johon tekijänoikeusneuvosto ei voi tässä yhteydessä ottaa kantaa.

Voiko tutkija tulkinnanvaraisessa tai kiistanalaisessa tapauksessa vaatia, että hänellä on siteerausoikeus?

Tekijänoikeuslain sitaattisäännös sisältää tulkinnanvaraisia elementtejä, kuten "hyvän tavan mukaisuus" ja "tarkoituksen edellyttämä laajuus", joiden sisällön tulkitseminen yksittäistapauksessa on jätetty tuomioistuimen harkintaan.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tutkijalla on tekijänoikeuslain 22 §:n säännöksen nojalla säännöksen edellyttämällä tavalla ja laajuudessa oikeus sitaatin ottamiseen. Jos siteeratun teoksen oikeudenhaltija sen sijaan katsoo, ettei sitaatti täytä 22 §:n soveltamisen edellytyksiä, hän voi saattaa asian tuomioistuimen tutkittavaksi mahdollisena tekijänoikeuden loukkauksena.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että siteeraamisen sallittavuutta tietoverkossa on tarkasteltava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Yleisiä määrittelyjä sen sallittavuuden rajoista ei voida tässä yhteydessä antaa.

3. Mikä on tekijänoikeusneuvoston kanta siihen mahdollisuuteen, että oikeuksien haltijat pyrkisivät vakiinnuttamaan tietoverkon piirissä tapahtuvan siteeraamisen maksulliseksi?

Edellä oleviin vastauksiin viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain säännösten mukaan sitaattien ottaminen on sallittua hyvän tavan mukaisesti ja tarkoituksen edellyttämässä

laajuudessa. Lain 22 §:n mukaan tapahtuva siteeraaminen ei edellytä siteerattavan teoksen tekijän suostumusta eikä siitä siten tarvitse maksaa korvausta. Lain säännöksen yli ja ulkopuolelle menevä siteeraaminen edellyttää oikeudenhaltijan lupaa, jolloin oikeudenhaltija voi myös vaatia korvausta teoksen käyttämisestä.